

Иван Хома

ПЕРЕГОВОРНИЙ ПРОЦЕС ЗУНР С ДЕЛЕГАЦИЕЙ ГЕНЕРАЛА Ю. БАРТЕЛЕМИ

В статье раскрыто работу дипломатической миссии Антанты во главе с генералом Ю.Бартеlemi в феврале-марте 1919 г., позицию ЗУНР та рекомендации международной делегации относительно нормирования украинско-польского военного конфликта.

Ключевые слова: ЗУНР, УНР, Польша, переговорный процесс, генерала Ю.Бартеlemi.

Ivan Khoma

NEGOTIATION PROCESS WITH THE DELEGATION ZUNR GENERAL J. BARTHELEMY

Analyzed the work of the diplomatic mission of Antanta headed by General J. Barthelemy in february-march 1919, position ZUNR and recommendations of international delegation to end the Ukrainian-Poland military confrontation.

Key words: ZUNR, UNR, Poland, Negotiation process of General J.Barthelemy.

УДК 325.86 (594)

Антон Галушка-Адайкін

“РУХ 30 ВЕРЕСНЯ” ТА ПАДІННЯ “КЕРОВАНОЇ ДЕМОКРАТІЇ” В РЕСПУБЛІЦІ ІНДОНЕЗІЯ

Стаття присвячена невдалій спробі державного перевороту, що відбувся у 1965 році в Індонезії. У статті розглянуто перебіг подій, що передували спробі перевороту. Значна увага приділяється політиці, яку впроваджували Сукарно та Компартія Індонезії, висвітлюються індонезійсько-китайські відносини напередодні спроби перевороту.

Ключові слова: компартія, переворот, Сукарно, Сухарто, Халім.

Актуальність проблематики обумовлена тим, що події, які відбулися упродовж кінця вересня – початку жовтня 1965 року в Республіці Індонезія стали визначальними в історії цієї держави. Невдала спроба державного перевороту стала кінцем для ідеологічної системи “керованої демократії”, створеної “батьком” індонезійської революції Сукарно, першим президентом країни, й відповідно початком нової ери в історії Індонезії, що асоціюється із постаттю Сухарто.

Наукова новизна полягає у тому, що упродовж тривалого часу еволюція Республіки Індонезія залишалася поза увагою радянської та вітчизняної наукової думки. Це дослідження є одним із перших, у якому на основі аналізу широкого кола матеріалів, що вперше вводяться до українського наукового обігу, висвітлюється генеза індонезійського суспільства у період, що досліджується.

Об’єктом дослідження є суспільно-політичний розвиток Республіки Індонезія у 1964–1965 рр. та події, пов’язані зі спробою державного перевороту в країні у вересні-жовтні 1965 року.

Предметом дослідження є діяльність державних установ Індонезії, армії, політичних партій та об’єднань, особистостей упродовж періоду, що досліджується.

Метою цієї статті є всебічний аналіз подій, пов’язаних зі спробою перевороту в Республіці Індонезія у вересні-жовтні 1965 року.

Основними завданнями дослідження є послідовне та хронологічне висвітлення подій у Республіці Індонезії напередодні та під час спроби державного перевороту, аналіз діяльності Компартії Індонезії, висвітлення політичної боротьби у країні, що призвела до кривавих подій у вересні-жовтні 1965 року.

Серед праць, присвячених генезі Республіки Індонезія у середині 60-х років ХХ ст., слід виділити роботи В. Андерсона [2], Бурхана та Субекті [4], які висвітлили не тільки перебіг подій під час спроби перевороту, а також надали широкий фактичний матеріал щодо передумов зазначених подій. А. Брекмена [5–6], який зосередив увагу на катастрофі, що спіткала Компартію після невдалої спроби перевороту. Ю. Сундхауссен [14] всебічно висвітлив роль військових у перебігу подій, що досліджуються, а також біографію другого президента Індонезії Сухарто, написану Р. Елсоном [7].

Антиамериканські настрої у суспільстві, що “підігрівалися” новинами з В’єтнаму, усунення від влади М. Хрущова в СРСР, зробили можливим подальше зближення Індонезії та Китаю, у якому 16 жовтня 1964 року проведено перше випробування ядерної зброї. На початку листопада президент Індонезії Сукарно зустрічається з Чжоу Енлаєм у Шанхаї, де вони проводять таємні переговори.

Вже в середині місяця прес-служба сухопутних сил армії Індонезії заявила щодо можливості приєднання Індонезії до "ядерного клубу". Наприкінці листопада під час свого візиту до Джакарти міністр закордонних справ Китайської Народної Республіки (КНР) Чен Ї зробив заяву щодо плідності співпраці КНР та Республіки Індонезія у зовнішній політиці та у розробці ядерної зброї [11, с. 192]. У листопаді 1964 року уряд Китаю передав індонезійському уряду усі активи банку Китаю в Індонезії. Цей банк був основним донором Компартії Індонезії. Таким чином, КНР хотіло досягти одразу двох цілей: перша, звісно, полягала у тому, що дві країни ще більше зблизяться, друга ж причина була у тому, що лідери Компартії Китаю були занепокоєні політикою, що впроваджувалася індонезійськими комуністами на селі. Комуністи Китаю усі заходи з боку індонезійських комуністів вважали авантюрними та не відповідними сучасним реаліям. Таким чином, з передачею банку Китаю з'явилась би можливість контролювати Компартію Індонезії на рівні дружнього Китаю індонезійського уряду.

Наприкінці 1964 року лідери комуністів зрозуміли, що потрібно переглянути власну політику та стратегію ведення боротьби за владу. Основною причиною подібного перегляду стало те, що навіть Політбюро часто-густо було не в змозі контролювати дії членів партії на місцях, які вдавалися до насильства проти супротивників. Керівники партії також змінили акценти у своїй політичній програмі: вони вирішили звернути більше уваги на політичну боротьбу в столиці та інших великих містах, аніж у сільській місцевості.

Союз між Пекіном та Джакартою офіційно сформувався у січні 1965 року після виходу Індонезії зі складу Організації Об'єднаних Націй (ООН) у зв'язку із обранням Малайзії непостійним членом Ради Безпеки ООН. Субандріо відправився до Пекіну, щоб ще більше зміцнити зв'язки між двома країнами. Декілька років потому Субандріо під час судового слідства над ним розповідатиме, що Чжоу Енлай запропонував Індонезії зброю та інше обладнання для створення народної міліції, що б керувалася лише Компартією [13, с. 101]. У той же час Аїдіт умовляв Сукарно створити "п'ятий вид збройних сил країни", до якого б входили представники робітничого класу та селянства. Зрозуміло, що створення подібних збройних сил загрожувало, передусім, позиціям сухопутних сил країни. Тим більш, що Субандріо почав відкрито висловлюватися, стосовно поширення контрреволюційних настроїв серед його колишніх товаришів по боротьбі за незалежність Індонезії та проти залишків колоніалізму.

У січні 1965 року Сукарно забороняє партію Мурба, що запевняє багатьох у тому, що Сукарно дійсно бажає зробити Компартію Індонезії єдиною силою на політичній арені країни [3, с. 376]. Мурба вже давно була суперницею Компартії за лідерство у лівому крилі політичного життя в Індонезії. Ця партія вочевидь отримувала підтримку з боку СРСР. Після заборони партії, її лідер Адам Малік та Шайрул Салех, якого вважали, незважаючи на безпартійний статус, одним із лідерів партії, хоч і залишились у складі уряду, але втратили значну частину власних повноважень.

Наприкінці лютого 1965 року 21 періодичне видання у Джакарті та Медані, що агітували проти Компартії або навіть просто не підтримували її, були заборонені до друку [3, с. 380]. Республіканські сухопутні війська відразу ж відреагували на цю подію й почали друк власної газети. У той же час на хвилі загального обурення зовнішньою політикою США, пов'язаного із бомбуванням Північного В'єтнаму, робітничі підрозділи Компартії та інші "ліві" угруповання розпочали конфіскацію американського майна та захоплення підприємств, що належали американському капіталу на території Індонезії. Захоплення іноземного капіталу нагадав події, що відбувались більш ніж 10 років тому, знов таки постраждали "Stanvac", "Caltex", "Shell". Ці експропріації тільки погіршили економічну ситуацію в країні, тому що навіть на піку антизахідних настроїв в Індонезії, саме США, Японія та Західна Німеччина залишалися основними партнерами Індонезії в експортно-імпортних відносинах.

У квітні 1965 року до Індонезії прибув Чжоу Енлай. Він ще раз наголосив на тому, що китайська сторона задоволена зі створення "п'ятого роду військ" в Індонезії. Однак сам Сукарно не віддавав наказу щодо формування збройних угруповань, які б складалися з представників робітничого класу та селянства. Багато хто вважав, що Сукарно не бажає, щоб Компартія стала єдиною реальною силою в країні, а, насправді, бажає контролювати на верхівку сухопутних військ країни, щоб уникнути анархії та можливої громадянської війни.

Напруження в країні досягло загальнонаціонального масштабу після незначної події, що відбулась у травні 1965 року. Загальновідомим став зміст телеграми британського посла у Республіці Індонезія, надісланої до Лондона. Ця телеграма увійшла до історії як "лист Гілкріста". Зміст цієї телеграми ще більше зміцнив упевненість Сукарно в існуванні не тільки зговору проти нього між британськими правлячими колами та офіцерським складом сухопутних збройних сил Республіки Індонезія, а й в існуванні реального плану щодо усунення його, тобто Сукарно, від влади.

Сукарно не полишав ідеї, запропонованої йому китайським колегою, щодо створення п'ятого виду збройних сил в країні, а саме озброєнні індонезійського населення. 31 травня 1965 року він зібрав нараду, на якій були присутні представники вищого офіцерського складу усіх видів збройних сил країни [9, с. 89]. Сукарно чітко окреслив те, що створення народної міліції є лише питанням часу, але в цьому йому потрібна повна підтримка з боку військових. Яні та Насутіон намагалися затягувати час, увесь час акцентуючи на тому, що озброювати потрібно не тільки селянство та робітничий клас, а взагалі усі верстви населення. Генералітет сухопутних військ одноставно був проти цієї ідеї. Зовсім по-іншому до цього віднеслися представники морських сил, які цілком позитивно ставилися до цієї ідеї. У лавах поліції намітився розкол: представники поліції Центральної та Східної Яви, які відкрито підтримували Компартію, звісно ж позитивно ставилися до подібних реформ, поліцейські інших регіонів відверто негативно сприйняли цю ідею. Військово-повітряні сили Індонезії від командування Омара Дані 5 липня розпочали проводити курси з військової підготовки цивільного населення. Вже до січня 1965 року приблизно дві тисячі осіб пройшло таку підготовку.

Політична міць Компартії Індонезії у Джакарті зростала невпинно. У серпні 1965 року під тиском з боку Сукарно, зі свої посад усунуто членів Національної партії Індонезії, які знаходилися в опозиції до Компартії, не хотіли співпрацювати із нею або ж мали друзів чи родичів серед офіцерського складу сухопутних сил країни. Приблизно 150 осіб, серед яких були Харді, Хадісубено Сосровердоджо, стали жертвами політичних репресій [3, с. 404]. Це призвело до того, що лише Алі Состроаміджожо та його прихильники, які були не проти "насакомізації", залишилися у лавах Національної партії Індонезії.

У серпні 1965 року Компартія оголосила про кількість членів у своїх лавах. Згідно з даними, наданими партійною верхівкою, виходило, що на той час вже 27 млн індонезійців офіційно вважалися комуністами [6, с. 113]. Скоріше за все ця кількість членів була штучно завищеною. Виходячи з підрахунків тих, хто загинув пізніше під час антикомуністичних заворушень, перебував в ув'язненні, позбавлений права голосу на виборах 1971 року тощо, можна навести приблизну кількість у 20 млн членів.

Взагалі політичний світ Індонезії вже не уявлявся без постаті Сукарно ані пересічними мешканцями країни, ані його соратниками, ані навіть опозицією. У 1965 році питання, хто ж може стати наступником Сукарно почало частіше обговорюватися на різних рівнях індонезійського суспільства. Однією з основних причин таких дискусій стало різке погіршення здоров'я президента: у нього було діагностовано хворобу нирок. Чутки змусили багатьох політиків діяти більш активно. Аїдіт перериває свій вояж до КНР, щоб провести переговори із "прогресивними" військовими з сухопутних сил Індонезії із метою залучення їх до своєї політичної боротьби як проти військової верхівки, так і з метою обрання на пост президента країни [1, с. 163]. Антикомуністичні сили також не чекали, а розпочали активну підготовку до можливих змін.

У серпні 1965 року Сукарно остаточно розірвав усі відносини із капіталістичним світом. Індонезія вийшла із МВФ, Світового банку, розірвала відносини із Інтерполом. У своїй промові на День незалежності він наголосив на міцності союзу Джакарта-Пномпень-Ханой-Пекін-Пхеньян, що народ повинен бути озброєний і, що саме генералітет заважає цьому процесу, але він (тобто Сукарно) негайно прийме усі заходи, щоб остаточно вирішити це питання [13, с. 138].

Упродовж 16–19 вересня 1963 р. Омар Дані за наказом Сукарно здійснює таємний візит до Китаю з метою обговорення пропозиції щодо поставок зброї до Індонезії, без відома Насутіона, міністра оборони країни [14, с. 381]. На цьому етапі вже не обговорювалося питання ядерної зброї. Скоріше за все, китайські лідери зрозуміли, що занадто неухвалливе ставлення до розповсюдження ядерної зброї з їх боку може призвести до нападу на Китай з боку США або СРСР. Однак бажання Китаю допомогти Індонезії у питанні озброєння населення все ще було актуальним.

На тлі політичної кризи серйозно занепала економіка країни. Інфляція набрала настільки швидких темпів, що ціна на товари у цілому виросла приблизно на 500 % за цей рік. Зокрема, ціна на рис зросла у дев'ять разів. Курс індонезійської рупії до американського долара на "чорному ринку" змінився з 5100 рупій за долар на початку року на 17500 у третьому кварталі, та на 50000 у четвертому кварталі [9, с. 113].

Наприкінці вересня десятки тисяч солдат почали збиратися у Джакарті з нагоди святкування 5 жовтня Дня збройних сил Індонезії. Значна кількість військових у столиці тільки зміцнила думку цивільного населення щодо можливості перевороту в країні. 27 вересня Яні виступив із промовою, у якій він звинуватив сухопутні сили країни у саботажі насакомізації армії та створення "п'ятого виду" збройних сил в країні [4, с. 18].

У ніч з 30 вересня на 1 жовтня відбулася спроба перевороту, невдало спланованого. У цю ніч батальйон охорони палацу на чолі із полковником Унтунгом, батальйон дивізії Діпонегоро,

батальйон дивізії Бравіджайя та цивільні, більшість яких належала до Народної молоді Компартії країни, вийшли з аеродрому Халім. Їх метою було викрадення Насутіона, Яні, Пармана та чотирьох інших генералів з їх домівок у Джакарті. Серед ватажків цього заколоту були бригадний генерал Супарджо з дивізії Сілівангі та керівник розвідки дивізії Діпонегоро [10, с. 77].

Полковник Унгунг, який повів війська на Джакарту, виявився маріонеткою, хоча насправді й досі не зовсім зрозуміло, хто ж насправді стояв за спробою перевороту в країні. Заколотники отримали допомогу з боку Омара Дані, який надав їм аеродром Халім у якості штаб-квартири та місця збору. Омар Дані прибув на аеродром ще до того, як війська пішли на столицю. Заколотники також підтримували зв'язки з деякими членами Політбюро Компартії Індонезії, однак тільки Аїдіт був на аеродромі. Інші лідери Компартії, а саме Нджото, Лукман, Субандріо, Шайруль Салех, Алі Састроаміджоджо були навіть поза межами Джакарти, коли відбулися ці події [5, с. 7].

З самого початку ця спроба перевороту розвивалася не за спланованим сценарієм. Яні та ще двоє генералів, що чинили спротив заколотникам, були вбиті у своїх домівках. Насутіон зумів втекти, але його 6-річна донька була поранена, а згодом, 6 жовтня вона померла. Заколотники схопили ад'ютанта Насутіона, якого і з іншими генералами, які не встигли втекти, було жорстоко вбито [12, с. 33]. У той же час приблизно 2 тис. військових-заколотників зайняли площу Незалежності, саме там розташовувався палац президента, радіостанція, центри комунікацій. Вони не зайняли східну частину площі, на якій розташовувалося командування сухопутними військами.

Сухарто знаходився у центрі командування сухопутними військами й спостерігав за пересуванням солдатів на площі Незалежності. Сухарто перебрав командування збройними силами країни, він наказав усім вірним йому військам залишатися на своїх місцях до тих пір, доки вони не отримають наказу лише особисто від нього. Сухарто зрозумів, що спроба перевороту може стати відправною точкою для майбутньої перемоги у боротьбі проти Компартії.

У сьомій ранку заколотники передали промову по радіо. Вони проголосили, що “Рух 30 вересня” (самоназва) – це група військових, основною метою яких є захист Сукарно від групи заколотників, до якої увійшла військова верхівка, корумпована та повністю підпорядковувана Центральному розвідувальному управлінню США. Дві години потому Сукарно, що прямував до президентського палацу, різко змінює напрям руху свого кортежу та їде прямо на аеродром Халім, щоб якомога ближче знаходитися до президентського літака, на випадок, термінового залишення країни [9, с. 234].

На аеродромі він зустрівся із Омаром Дані та іншими заколотниками, запропонувавши командувачам морськими збройними силами та поліції прибути до Халіму на переговори. Однак, слід зазначити, що сам Сукарно не висловив підтримки заколотникам. Напевно, він вже знав, що шістьох генералів убито, але Насутіону вдалося втекти, що зменшувало шанси вдалого закінчення спроби державного перевороту.

У той же час солдати на площі Незалежності почали висловлювати своє невдоволення: вони не були забезпечені провізією та питною водою у достатній кількості, дуже спекотлива погода також вплинула на їх бойовий дух. Сухарто скористався нагодою і зумів о 16 годині вмовити дивізію Бравіджайя передислокуватися на територію командування сухопутними військами. Дві години потому ця дивізія повернулася на аеродром Халім [7, с. 69]. Таким чином, Сухарто зумів повернути під контроль центр Джакарти без єдиного пострілу. У той же час Насутіон вибрався зі свого укриття й дібрався до командування сухопутними військами. О 16-ій годині Сукарно надіслав телефонограму про те, що він бере командування збройними силами на себе [8, с. 55].

О 21 год. Сухарто звернувся з промовою, у якій заявив про викрадення генералів й те, що саме зараз він командує армією, а також те, що його основним завданням є придушення “Руху 30 вересня” й охорона життя президента країни. Наступним його кроком був ультиматум, надісланий заколотникам у Халімі. Приблизно о 22 год. Сукарно покинув Халім та прямував до президентського палацу у Богорі [7, с. 33]. Заколотники також почали терміново залишати аеродром, побоюючись, й не безпідставно, напад з боку просухартівських сил: Аїдіт на літаку відбув до Джокарти, Омар Дані до Мадіуну. На світанку, 2 жовтня 1963 р. загоны сухопутних військ увійшли до локації Халіму. Після того сталось декілька невеликих зіткнень між військами заколотників та просухартівськими силами, командувач повітряними силами Халіму дав наказ про припинення опору. Так завершилася невдала спроба перевороту.

2 жовтня 1963 р., після остаточного провалу перевороту, Компартія провела мітинг у Джокджакарті з приводу підтримки “Руху 30 вересня”. У щоденній газеті Компартії “*Harian rakyat*” був надрукований матеріал відносно правильності ідей та цілей, що висувались провідниками “Руху 30 вересня” [6, с. 190]. Усе це, а також участь Народної молоді у вбивствах у Халімі, надали супротивникам Компартії підставу не тільки обмежити вплив Компартії на спільноту, але й повністю

її знищити. План щодо знищення комуністів в країні був радо сприйнятий антикомуністичною частиною суспільства країни, особливо прибічниками традиційного ісламу.

Таким чином, події, що відбувались упродовж усього лише декількох днів, завершити експеримент під назвою "керована демократія". Війна Сукарно з командуванням сухопутними силами країни закінчилася повною та остаточною перемогою останніх. Багато чому Сукарно програв, тому що дуже багато він дозволяв лояльним до нього політичним та військовим діячам, що вдарило по авторитетові "батька" індонезійської революції серед індонезійського народу, який бажав втілення у життя післяреволюційних обіцянок.

Список використаних джерел

1. Aidit M. Aidit Sang Legenda / M. Aidit – Jakarta: Samaitra Media Utama, 2005. – 264 h.
2. Anderson B. A Preliminary Analysis of the October 1, 1965, Coup in Indonesia / B. Anderson. – Ithaca: Cornell University Southeast Asia Program Publications, 1971. – 162 p.
3. Anwar H. Sebelum Prahara: Pergolakan Politik Indonesia, 1961–1965 / H. Anwar. – Jakarta: Sinar Harapan, 1984. – 556 h.
4. Boerhan Soebekti. Fakta dan Latarbelakang G'30'S / Boerhan Soebekti. – Jakarta: Kosgoro, 1966. – 115 h.
5. Brackman A. Indonesia: the Gestapu Affair / A. Brackman. – New York: AAEE, 1969. – 46 p.
6. Brackman A. The Communist Collapse in Indonesia / A. Brackman. – New York: Norton, 1969. – 264 p.
7. Elson R. Suharto: a Political Biography / R. Elson. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 389 p.
8. Fic V.M. Kudeta 1 Oktober 1965: Sebuah Studi Tentang Konspirasi / V.M. Fic. – Jakarta: Yayasan Obor Indonesia, 2005. – 74 h.
9. Hughes J. The End of Sukarno: A Coup That Misfired: A Purge That Ran Wild / Hughes J. – Singapore: Archipelago Press, 2002. – 312 p.
10. Karni R. The Devious Dalang: Sukarno and the So-Called Untung Coup / R. Karni. – Den Hague, Interdoc, 1974. – 211 p.
11. Mozingo D. Chinese policy towards Indonesia, 1949–1967 / D. Mozingo. – Ithaca: Cornell University Press, 1976. – 304 p.
12. Rossa J. Tahun yang Tak Pernah Berakhir: Memaham Pengalaman Korban 1965 / Rossa J., H. Farid, A. Ratih. – Jakarta: Elsam, 2004. – 187 h.
13. Simon S.W. The Broken Triangle: Peking, Djakarta and the PKI / S.W. Simon. – Baltimore. – John Hopkins Press, 1969. – 210 p.
14. Sundhaussen U. Politik Militer Indonesia 1945-1967: menuju dwi fungsi ABRI / U. Sundhaussen. – Jakarta: LP3ES, 1988. – 503 h.

Антон Галушка-Адайкин

“ДВИЖЕНИЕ 30 СЕНТЯБРЯ” И ПАДЕНИЕ “УПРАВЛЯЕМОЙ ДЕМОКРАТИИ” В РЕСПУБЛИКЕ ИНДОНЕЗИЯ

Данная статья посвящена неудачной попытке государственного переворота, который состоялся в 1965 году в Индонезии. В статье рассматривается ход событий, который предшествовали попытке переворота. Большое внимание уделяется политике, которую проводили Сукарно и Компартия Индонезии, освещаются индонезийско-китайские отношения накануне попытки переворота.

Ключевые слова: Компартия, переворот, Сукарно, Сухарто, Халим.

Anton Galushka-Adaykin

“SEPTEMBER’30 MOVEMENT” AND THE FALL OF THE “DEMOKRASI TERPIMPIN” IN THE REPUBLIC OF INDONESIA

This article is devoted to an unsuccessful coup attempt, which took place in 1965 in Indonesia. The article reviews the events that preceded the coup attempt. A lot of attention is paid to the policy pursued by Sukarno and the Communist Party of Indonesia; Indonesian-Chinese relations on the eve of the coup attempt are highlighted although.

Key words: Communist Party, coup, Sukarno, Suharto, Halim.